

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.3/.7
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2024.35>

О. О. Бахуринська
orcid.org/0000-0002-1470-5250
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри кримінально-правової політики та кримінального права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ БЕЗПЕКИ
ТА ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ НА РОБОТІ

Постановка проблеми. Українська держава, перебуваючи сьогодні у надскладних безпекових, економічних та соціально-гуманітарних умовах, продовжує роботу над євроінтеграційними проектами та завданнями. Не є винятком і наближення національної законодавчої бази у сфері охорони праці до права ЄС. Насамперед про це свідчить розробка проекту Закону України «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі» (реєстр.н. 10147 від 13 жовтня 2023 р.) (далі – законопроект № 10147) [1] та похідного проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за порушення вимог законодавства про безпеку та здоров'я працівників на роботі» (реєстр.н. 10148 від 13 жовтня 2023 р.) (далі – законопроект № 10148) [2].

Законопроект № 10147 покликаний повністю замінити чинний Закон України № 2694-ХІІ від 14.10.1992 р. «Про охорону праці» і запропонувати нову концепцію системи заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я та працездатності працівників на робочому місці, що відповідатиме праву Європейського Союзу та міжнародно-правовим зобов'язанням України. Як зазначається у пояснювальній записці до цього законопроекту, застарілість та неефективність існуючого способу державного регулювання безпеки та здоров'я працівників потребує формування нової системи запобігання професійним ризикам шляхом впровадження на законодавчому рівні ризикоорієнтованого підходу у сфері організації безпеки та здоров'я працівників. Основою такого підходу є положення рамкової Директиви Ради 89/391/ЄЕС від 12.06.1989 про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі, та інших асоційованих з нею європейських директив у сфері безпеки працівників [3].

Для забезпечення комплексного бачення сфери організації та забезпечення безпеки та здоров'я працівників на роботі законопроектом № 10148 пропонуються зміни до КУПАП та

КК України (а саме до його статей 271 та 272) з метою удосконалення адміністративно-правової та кримінальної відповідальності за порушення вимог законодавства про безпеку та здоров'я працівників на роботі [2].

Попередня оцінка положень законопроекту № 10148, без аналізу окремих положень базового регуляторного законопроекту № 10147, не дає чіткої відповіді щодо якості удосконалення кримінально-правового регулювання цих відносин та усунення проблем тлумачення ознак окремих складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом Х Особливої частини КК України. Бланкетність зазначених норм КК України обумовлює потребу постійного моніторингу змін правових підходів до регулювання у сфері безпеки праці. Запропонована законопроектом № 10147 зміна підходу до сприйняття й використання понять «охорона праці», «безпека праці», «безпека та здоров'я працівника», формулювання нових дефініцій понять «працівник» та «роботодавець» можуть мати суттєве значення, зокрема, для встановлення змісту ознак безпосереднього об'єкта, потерпілого та суб'єкта кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 271–272 КК України.

Метою цієї публікації є здійснення критичних оцінок окремих законодавчих пропозицій щодо удосконалення змісту норм-заборон, спрямованих на кримінально-правовий захист прав працівників на безпечні та здорові умови праці.

Науково-теоретичним підґрунтям розв'язання непростих завдань застосування кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за правопорушення проти безпеки праці та безпеки виробництва, є, зокрема, доробки таких українських дослідників, як В.О. Борисов, І.П. Лановенко, О.О. Пащенко, В.О. Навроцький, М.П. Куцевич, В.І. Павликівський, О.О. Дудоров, Р.А. Мовчан, Г.С. Крайник, О.В. Таран. Важливими у контексті розуміння поняття «працівник» є праці фахівців у галузі трудового права, зокрема, С.Я. Вавженчука, В.Л. Костюк, М.І. Іншина, В.І. Щербини, Л.В. Котової. Незапер-

чуючи теоретичної та практичної ваги наукових публікацій, треба визнати, що питання тлумачення бланкетних ознак складів кримінальних правопорушень проти безпеки праці та безпеки виробництва є дискусійними і потребують подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Пропоноване у законопроекті № 10148 формулювання суспільно небезпечного діяння у диспозиціях частин перших ст. 271 і ст. 272 КК України як *«порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів з безпеки та здоров'я працівників на роботі ...»* можна розцінювати, передусім, як засіб приведення понятійного апарату у відповідність з термінологією, яка використовується у законопроекті № 10147. Але чи може вбачатися за цими змінами зміщення акценту у розумінні сутності ключових ознак складів цих кримінальних правопорушень, зокрема, об'єкта кримінально-правової охорони, безпосереднього об'єкта (основного й додаткового) та ознак потерпілого у вказаних кримінальних правопорушеннях?

Безпеку праці як основний безпосередній об'єкт¹ кримінальних правопорушень, передбачених статтями 271 та 272 чинного КК України, в цілому можна визначити як такий стан умов праці, який забезпечує відсутність небезпеки заподіяння шкоди життю та здоров'ю працівників у процесі трудової діяльності (зокрема, й при виконанні робіт з підвищеною небезпекою) внаслідок впливу небезпечних та шкідливих виробничих факторів [6, с.190]. Хоча безпека праці і є засобом забезпечення конституційного права людини на безпечні та здорові умови праці, однак, по суті, це поняття все ж свідчить про узагальнений контекст правового розуміння праці як самостійного цілеспрямованого виду діяльності людини, що характеризується практичною корисністю кінцевого результату як для окремої людини, так і для суспільства й держави. У такому ж контексті визначається поняття безпеки праці як виду діяльності у ДСТУ 2293:2014 «Охорона праці. Терміни та визначення основних понять», згідно п.4.10 якого безпека праці – це захищеність трудова діяльність людини від перевищеного прийняттого ризику [7, с. 5].

¹ У кримінально-правовій доктрині немає єдності у підходах щодо безпосереднього об'єкта зазначених кримінальних правопорушень. Зокрема, безпосередній об'єкт діяння, передбаченого ст. 271 КК України, визначається як: «конституційне право людини та громадянина на безпечні умови праці» [4, с. 903], «встановлений законодавством порядок забезпечення безпеки праці, що полягає у створенні і дотриманні на всіх підприємствах, в установах, організаціях, а також у самозайнятих осіб, які використовують найману працю, здорових, безпечних та належних умов праці» [5, с. 209], а діяння, передбаченого ст. 272 КК України – як «безпеку виконання робіт з підвищеною небезпекою» [4, с. 905].

За логікою законопроектів № 10147 та № 10148, концепція змін передбачає перенесення уваги з «охорони праці» та «безпеки праці» на «безпеку працівника на роботі», що включає його особисту безпеку, здоров'я та життя, а також його працездатність як об'єкти впливу державної політики за принципом людиноцентричності.

Вузьке трактування поняття «безпека та здоров'я працівника» насамперед має орієнтувати (за зразком тлумачення об'єктів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи) на такі природні блага людини як її здоров'я, життя, фізичну та психічну особисту безпеку від чинників, здатних безпосередньо спричинити травмування, ушкодження або негативно вплинути на її здоров'я чи життя у майбутньому (у разі неодноразового чи постійного впливу). У зв'язку з цим, якщо так визначати безпосередній об'єкт кримінальних правопорушень, передбачених статтями 272 та 272 КК України, постає питання про доцільність виділення додаткових безпосередніх об'єктів – здоров'я та життя потерпілого, а можливо й питання про місце цих кримінальних правопорушень в Особливій частині КК України.

Однак, у широкому розумінні звісно ж безпека та здоров'я працівника тісно пов'язується із його робочим місцем, робочим середовищем, на якому мають бути створені безпечні та здорові умови праці, з правовідносинами іншого змісту. Це стан всесторонньої захищеності працюючої людини на робочому місці від впливу будь-яких факторів робочого середовища техногенного та(або) природного характеру, внаслідок яких може бути спричинена шкода її здоров'ю, життю та(або) працездатності. Це повертає нас до визначення цього поняття як цілісної системи заходів у сфері забезпечення прав працівників на безпечні та здорові умови їхньої праці. Звернення до визначених у ч.1 ст.1 регуляторного законопроекту № 10147 термінів, які мають стати основою тлумачення кримінально-правових ознак діянь, пропорованих у законопроекті № 10148 (у т.ч. й безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення), дає можливість зробити висновок, що незважаючи на зміну термінології, сутність базової юридичної конструкції «безпека та здоров'я працівника на роботі» порівняно з чинними нормативними поняттями «безпека праці» та «охорона праці» в принципі не змінюється. За п. 3) ч. 1 ст. 1 законопроекту № 10147 безпека та здоров'я працівника на роботі – це система заходів і засобів, спрямованих на збереження здоров'я, життя і працездатності працівників, із запобігання та(або) зменшення впливу на працівників небезпечних та шкідливих професійних факторів і професійних ризиків, що вживаються на всіх етапах робочого процесу, зокрема, на етапі планування та проектування [1].

За таким визначенням поняття безпеки та здоров'я працівника подібне до поняття охорони праці згідно ст. 1 ЗУ «Про охорону праці» (це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності) [8], і саме у такому значенні, за суттю законопроекту № 10148, воно залишається у якості безпосереднього об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених статтями 271 та 272 КК України. І так само питання про здоров'я та життя працівника як додаткові безпосередні об'єкти зазначених діянь не потребуватиме перегляду.

У межах впроваджуваної концепції «безпека та здоров'я працівника на роботі» та її можливого впливу на зміст юридичних ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 271 та 272 КК України, треба звернути увагу й на ознаки потерпілого від зазначених суспільно небезпечних діянь. Зміни, запропоновані законопроектом № 10148, не торкаються ознак потерпілого у буквальному (текстуальному) сенсі, і у можливій перспективі дослідники так само, як і зараз, вирішуватимуть низку дискусійних питань щодо кола осіб, які можуть визнаватися потерпілими від кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 271–272 КК України, звертаючись до регуляторного законодавства. Через це оцінка пропозицій щодо визначення поняття «працівник» у законопроекті № 10147 набуває важливого значення.

Як цілком слушно зазначають О.О. Дудоров та Р.О. Мовчан, у судовій практиці ознаки потерпілого у ст.ст. 271–272 чинного КК України значною мірою встановлюються під впливом роз'яснень Пленуму Верховного Суду України [9, с. 119]. У п.8 постанови Пленуму ВСУ № 7 від 12.06.2009 р. «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» визначено, що потерпілим у ст.271 КК можуть бути тільки особи, які мають постійний чи тимчасовий зв'язок з певним підприємством, установою організацією чи з виробничою діяльністю громадянина-підприємця (безпосередньо працюють, прибули у відрядження, на практику, стажування або діяльність яких пов'язана з цим виробництвом). Сторонні для зазначеного виробництва особи не можуть визнаватися потерпілими від цього кримінального правопорушення. Потерпілими внаслідок діянь, передбачених ст.272 КК, можуть бути як учасники виробничого процесу, так і інші особи, які не мають до нього відношення (п.10 постанови від 12.06.2009 № 7) [10].

Пленум ВСУ, резонно уникаючи узагальненого вживання більш вузького поняття «праців-

ник», використовує тут ширший (а частково – вельми широкий і тому дискусійний) критерій для визначення категорій осіб як потерпілих, оскільки суб'єктами у сфері безпеки праці (з їх невід'ємним правом на безпечні та здорові умови праці) є особи, що здійснюють трудову діяльність на підприємстві, в установі, організації незалежно від їх форми власності чи у громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності не тільки на умовах трудового договору (контракту), але й на підставі інших правових актів (наприклад, договору про стажування чи практику, наказу про відрядження тощо) або ж на підставі спеціального законодавства (норм спеціального регулювання; наприклад, кримінально-виконавчого законодавства, Статуту Збройних Сил України) [6, с. 46–52].

Здійснений в інтересах кримінально-правового дослідження аналіз деяких іншогалузевих нормативних дефініцій поняття «працівник» дає підстави для підтвердження вузького обсягу його змісту. Ст.1 Закону України «Про охорону праці» визначає працівника як особу, яка працює на підприємстві, в організації, установі та виконує обов'язки або функції згідно з трудовим договором (контрактом) [8]. Згідно п. 14.1.195 ст. 14 Податкового кодексу України працівник – це фізична особа, яка безпосередньо власною працею виконує трудову функцію згідно з укладеним з роботодавцем трудовим договором (контрактом) відповідно до закону [11]. Визначення поняття «працівник» міститься, зокрема, й у ст. 1 Закону України «Про професійний розвиток працівників» – це фізична особа, яка працює за трудовим договором (контрактом) на підприємстві, в установі та організації незалежно від форми власності та виду діяльності або у фізичної особи, яка відповідно до законодавства використовує найману працю [12].

Згідно п. 25 ч. 1 ст. 1 законопроекту № 10147, положення якого, як вже зазначалося, мають слугувати орієнтиром для з'ясування змісту ознак кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 271–272 КК України, працівник – фізична особа, яка в межах трудових відносин незалежно від наявності формального трудового договору виконує роботу, зокрема за рішенням суду, або надає послуги на користь (в інтересах) іншої особи (роботодавця), а також особа, яка проходить у роботодавця навчання або практику, за винятком домашніх працівників, самозайнятих осіб та членів фермерського господарства.

Формулюючи таким чином базову нормативну категорію у галузі безпеки та здоров'я працівника, законодавець спирається на поняття більш широкого змісту, визначені, насамперед, у Конвенції МОП про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище № 155 (1981), яка терміном

«працівник» охоплює усіх осіб, які працюють за наймом, зокрема державних службовців [13], а також у Директиві Ради Європейський співтовариств від 12.06.1989 року про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі (89/391/ЕЕС), де у п. (а) ст. 3 працівником визнано будь-яку особу, найняту працедавцем, враховуючи стажерів та учнів, але за винятком домашньої прислуги [14].

Уявляється, що український законодавець таким деталізованим визначенням поняття «працівник» прагне не тільки наблизити дану галузь національного законодавства до права ЄС, але і врегулювати певні існуючі проблеми статусу окремих категорій осіб у системі забезпечення безпеки їх праці.

Аналізуючи запропоноване у законопроекті № 10147 поняття «працівник», можна припустити, що завдаки визначенню такого змісту:

1) Констатується основна природа правовідносин між працівником та роботодавцем – трудові відносини, які виникають на підставі трудового договору.

2) Розширюється дія законодавства про безпеку та здоров'я працівника на цивільно-правові відносини («надання послуг на користь (в інтересах) іншої особи (роботодавця)»). Зауважу, що чинний Закон «Про охорону праці» не містить аналогічних положень, і це певною мірою дає підстави для висновку про те, що особи, які виконують роботу за цивільно-правовими угодами, не можуть визнаватися потерпілими у ст.ст. 271–272 КК України. Адже під час надання таких послуг підрядник зберігає свою господарську та організаційну автономію, тобто роботодавець не має права втручатися в організацію праці виконавця послуг. У такому разі роботодавець не бере на себе зобов'язання забезпечувати підряднику безпечні та здорові умови праці.

Великою Палатою Верховного Суду у постанові від 31 жовтня 2018 року (провадження № 14-370цс18) на підставі положень ст. 21 Кодексу законів про працю України, статей 626 і 837 Цивільного кодексу України зроблено висновок, що цивільно-правові та трудові договори треба розрізняти за їх предметом: у цивільно-правовому договорі роботодавця цікавить результат, отриманий внаслідок проведених робіт; предметом трудових договорів є сам процес трудової діяльності працівника (трудова обов'язки, початок та закінчення робочого дня, тривалість перерви тощо). За цивільно-правовим договором відносини регламентуються не трудовим законодавством, а виключно цивільним [15].

За новим підходом проблема кримінальної відповідальності роботодавця за спричинення шкоди здоров'ю чи життю осіб, які виконують роботу

за цивільно-правовими угодами, начебто вирішується, однак ч. 4 ст. 2 законопроекту № 10047 прямо визначає, що «дія Закону поширюється на відносини за цивільно-правовими договорами у випадках, визначених цим Законом». Йдеться про випадки залучення суб'єкта господарювання, що надає послуги у сфері безпеки та здоров'я працівників (наприклад, для проведення аудиту системи управління безпекою та здоров'ям працівників). Таким чином, в аналізованому контексті залишається невирішеним питання про статус (у т.ч. як потерпілого у кримінально-правовому значенні) суб'єктів тих цивільно-правових угод з роботодавцем, які укладені за іншим предметом, не пов'язаним з управлінням сферою безпеки та здоров'я працівників.

3) У межах категорії «працівник» виділяються особи, які проходять у роботодавця навчання або практику. При цьому у законопроекті відсутнє визначення (або ж відсилка до іншого джерела) понять «навчання», «практика», «стажування» тощо, а враховуючи суттєву розбалансованість нормативного понятійного апарату щодо цих й подібних категорій у чинному законодавстві, законодавець має докласти зусиль для виваженого вирішення цієї проблеми. Чинний ЗУ «Про охорону праці» не виділяє окремо положень щодо того, хто входить до кола зазначених суб'єктів правовідносин у сфері охорони праці. Проте, за вказівками щодо видів таких суб'єктів та роз'ясненням понять «професійне навчання», «стажування», «виробнича практика», «виробниче навчання» тощо можна звернутися до законів України № 5067-VI «Про зайнятість населення» від 5.07.20212 р., № 4312-VI «Про професійний розвиток працівників» від 12.01.2012 р., до Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці (НПАОП 0.00-4.12-05) від 26.01.2005 р. та інших нормативно-правових актів.

4) Визначається більш чіткий орієнтир визнання права на безпечні та здорові умови праці (і, як наслідок їх незабезпечення, – відповідальність роботодавця за спричинену шкоду здоров'ю чи життю працівника) для особи, яка допущена до виконання роботи за відсутності формального трудового договору. Відповідно, така особа так само набуває офіційного статусу працівника з усіма належними правами і гарантіями у сфері безпеки праці.

Виходячи зі змісту ст. 24 та ст. 265 чинного Кодексу законів про працю України (КЗпПУ), працівник не може бути допущений до роботи без укладення трудового договору, оформленого наказом чи розпорядженням роботодавця; у разі фактичного допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту), оформлення працівника на неповний робочий час

або за трудовим договором з нефіксованим робочим часом роботодавець несуть відповідальність у виді сплати штрафу. Однак, це не означає, що у такому випадку трудові відносини визнаються відсутніми і роботодавець звільняється від обов'язку забезпечувати такій особі безпечні та здорові умови праці. Тим більше, що згідно ч. 6 ст. 235 КЗпПУ суд може прийняти рішення про встановлення періоду роботи та оформлення трудових відносин з такою особою [16].

5) На рівні дефініції встановлюється виняток із загального визначення поняття «працівник» – «за винятком домашніх працівників, самозайнятих осіб та членів фермерського господарства».

Виключення зі сфери дії законодавства про безпеку та здоров'я працівника самозайнятих осіб та членів фермерського господарства пов'язане зі специфікою їх правового статусу та відсутністю трудових відносин з роботодавцем у їхньому основному значенні. Згідно з п. 14.1.226 ст. 14 Податкового кодексу України самозайнята особа – це платник податку, який є фізичною особою - підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником у межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності [11]. У ч. 1 ст. 3 ЗУ «Про фермерське господарство» передбачено, що членами фермерського господарства можуть бути подружжя, їх батьки, діти, які досягли 14-річного віку, інші члени сім'ї, родичі, які об'єдналися для спільного ведення фермерського господарства, визнають і дотримуються положень установчого документа фермерського господарства. Членами фермерського господарства не можуть бути особи, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом) [17].

Виокремлення категорії домашніх працівників не означає їх виключення із системи суб'єктів трудових правовідносин та правовідносин з безпеки та здоров'я працівників на роботі, а лише пояснюється особливостями правового статусу домашніх працівників та його правового регулювання з урахуванням характеру домашньої праці та умов, у яких домашні працівники виконують свої трудові функції. На урахування цього у ч. 1 ст. 2 законопроекту № 10147 передбачається, що особливості регулювання відносин у сфері безпеки та здоров'я працівників на роботі можуть встановлюватися іншими законами.

Згідно зі ст. 153 КЗпПУ у редакції Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання праці домашніх працівників» № 3680-IX від 25.04.2024 р., який набуває чинності 24.08.2024 р., при використанні праці домашніх працівників створення належних, безпечних і здорових умов праці покладається на сторони трудового договору. Домашній працівник має право відмовитися від

виконання важких робіт, робіт із шкідливими чи небезпечними умовами праці (ч.2). При виконанні дистанційної роботи або при використанні праці домашніх працівників роботодавець несе відповідальність за безпечність і належний технічний стан обладнання та засобів виробництва, що передаються працівнику для виконання відповідної роботи (ч. 11) [18].

Водночас, ч. 1 ст. 1733 КЗпПУ у редакції Закону № 3680-IX від 25.04.2024 р. визначає, що з урахування специфіки домашньої праці та особливостей умов праці, передбачених цим Кодексом, домашні працівники користуються всіма трудовими правами та гарантіями, передбаченими законодавством про працю, у тому числі на безпечні та здорові умови праці». Очевидно, встановлений ч.11 оновленої ст. 153 КЗпПУ орієнтир для відповідальності роботодавця (у т.ч., розуміємо, й кримінальної – з у разі заподіяння шкоди здоров'ю працівника) звужує право домашніх працівників на безпечні та здорові умови праці та гарантії його забезпечення. Безпека та здоров'я працівника на роботі включає завдання роботодавця не лише забезпечити належний технічний стан обладнання та засобів виробництва, що передаються працівнику для виконання відповідної роботи, але й організувати безпечну робочу зону (робоче місце) працівника (наприклад, правильне розміщення обладнання, виходів та евакуаційних шляхів, належне освітлення, вентиляція тощо).

Встановлюючи у ч. 1 ст. 2 законопроекту № 10147 умову про недопущення іншими законами, що визначають особливості регулювання права окремих категорій працівників на безпечні та здорові умови на роботі, звуження змісту та обсягу передбачених цим законопроектом відповідних прав, гарантій та обов'язків, законодавець заклав суттєву суперечність з чинним законодавством.

Висновки. Проведений у статті правовий аналіз окремих положень законопроекту № 10147 з оцінкою його *de lege ferenda* впливу на зміст ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 271-272 КК України, дозволяє резюмувати наступне.

1. Законодавчі пропозиції щодо зміни концептуальних засад політики у сфері охорони праці є актуальними та важливими для кардинального переосмислення парадигми ставлення роботодавця до безпеки та здоров'я працівників на роботі та його відповідальності у цій площині.

2. Оновлення законодавства у сфері безпеки та здоров'я працівників на роботі, як регуляторної нормативної основи, впливатиме на застосування бланкетних норм інших галузей права, в тому числі адміністративного та кримінального, і тому потребує системного, якісного та несуперечливого підходу.

3. Запропонована заміна концепції «охорона праці» на «безпека та здоров'я працівника» наразі не дає підстав для перегляду розуміння змісту основного та додаткового безпосередніх об'єктів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 271 та 272 КК України.

4. Поняття «працівник», з яким пов'язується тлумачення ознаки потерпілого у складах вказаних кримінальних правопорушень, із запропонованим уточненням та розширенням його змісту, може обумовлювати фрагментарність законодавчого підходу до кримінально-правового врегулювання ситуацій порушення роботодавцем вимог законодавства про безпеку та здоров'я працівників на роботі. Тому законодавець при подальшому розгляді законопроектів № 10147 та № 10148 має дотримуватися принципу юридичної визначеності у частині передбачуваності й однозначності викладення нормативних положень та утриматися від використання дефініцій та юридичних конструкцій, які потенційно можуть призвести до невичерпності правового регулювання.

5. Одним з перспективних напрямків дослідження та оцінки пропозицій законодавця, викладених у аналізованих законопроектах, може стати аналіз понять «роботодавець» та «особа, на яку покладено обов'язки із забезпечення організації, виконання та дотримання вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів з безпеки та здоров'я працівників на роботі».

Література

1. Про безпеку та здоров'я працівників на роботі : проект Закону України реєстр. н. 10147 від 13.10.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42995> (дата звернення: 15.06.2024).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за порушення вимог законодавства про безпеку та здоров'я працівників на роботі: проект Закону України, реєстр. н. 10148 від 13.10.2023 р.). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42996> (дата звернення: 15.06.2024).
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі», реєстр. н. 10147 від 13.10.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42995> (дата звернення: 15.06.2024).
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : Дакор, 2019. 1384 с.
5. Куцевич М.П. Проблеми захисту трудових прав працівника засобами кримінального права : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.05, 12.00.08. Одеса, 2018. 460 с.
6. Бахуринська О.О. Кримінально-правова характеристика порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 235 с.
7. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. ДСТУ 2293:2014. Національний стандарт України. Видання офіційне. К., Мінекономрозвитку України, 2015. 18 с. (дата звернення: 16.06.2024).

8. Про охорону праці: Закон України № 2694-XII від 14.10.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 15.06.2024).

9. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Судова практика в справах про кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва: питання кваліфікації. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2. 2022. С. 116–122.

10. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: постанова Пленуму ВСУ № 7 від 12.06.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

11. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

12. Про професійний розвиток працівників : Закон України № 4312-VI від 12.01.2012 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

13. Конвенція 1981 року про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище № 155. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_050#Text (дата звернення: 15.06.2024).

14. Директива Ради Європейських співтовариств від 12 червня 1989 року про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі (89/391/ЄЕС). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b23#Text (дата звернення: 15.06.2024).

15. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 31 жовтня 2018 року (провадження № 14-370цс18). URL: ЄДРСР 77586972

16. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 15.06.2024).

17. Про фермерське господарство: Закон України № 973-IV від 19.06.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання праці домашніх працівників: Закон України № 3680-IX від 25.04.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3680-20> (дата звернення: 18.06.2024).

Анотація

Бахуринська О. О. Перспективи удосконалення кримінально-правової охорони безпеки та здоров'я працівників на роботі. – Стаття.

Реформування законодавства про охорону праці є одним із пріоритетних завдань державної політики для соціально-економічного розвитку України та успішності її євроінтеграційних процесів. У статті здійснено аналіз ключових положень проекту Закону України «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі» (реєстр.н. 10147 від 13 жовтня 2023 року) та проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за порушення вимог законодавства про безпеку та здоров'я працівників на роботі» (реєстр.н. 10148 від 13 жовтня 2023 року). Законодавство у сфері безпеки та здоров'я працівників на роботі є регуляторною нормативною основою для тлумачення та застосування деяких статей Особливої частини Кримінального кодексу України. У зв'язку з цим досліджується потенційний вплив нової концепції «безпека та здоров'я працівника на роботі» на зміст юридичних ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 271 та 272 КК України, зокрема, основного

та додаткового безпосередніх об'єктів та потерпілого від кримінального правопорушення. З урахуванням положень чинного національного й міжнародного законодавства та пропозицій українського законодавця у проекті закону № 10147, авторка аналізує поняття «працівник», «безпека працівника», «здоров'я працівника». У зазначеному аспекті досліджені норми трудового, цивільного, податкового законодавства України, а також положення Директиви Ради Європейських Співтовариств від 12 червня 1989 року про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі (89/391/ЄЕС). Основну увагу приділено визначенню поняття «працівник» у контексті його значення для тлумачення ознаки потерпілого у статтях 271 та 272 Кримінального кодексу України. Визначені основні переваги та вади формулювання цієї дефініції у законопроекті № 10147. Наголошено, що такі вади можуть обумовлювати фрагментарність кримінально-правового врегулювання ситуацій, пов'язаних з порушенням роботодавцем вимог законодавства про безпеку та здоров'я працівників на роботі. Перспективою подальшого вивчення проблеми та оцінки пропозицій законодавця у законопроектах № 10147 та № 10148 вбачається дослідження поняття «роботодавець» у контексті суб'єкта кримінальних правопорушень проти безпеки та здоров'я працівника на роботі.

Ключові слова: законодавство з охорони праці; безпека та здоров'я працівників на роботі; працівник; кримінальні правопорушення проти безпеки праці; потерпілий від кримінального правопорушення; тлумачення кримінального закону.

Summary

Bakhurinska O. O. Prospects for improving the criminal law protection of safety and health of workers at work. – Article.

Reforming legislation on labor protection is one of the priority tasks of state policy for the economic and social development of Ukraine and the success of its

European integration processes. The article presents an analysis of the key provisions of the Draft Law on the safety and health of workers at work (№ 10147 dated 13.10.2023) and the Draft Law on amendments to some legislative acts of Ukraine regarding liability for violation of the requirements of the legislation on the safety and health of workers at work (№ 10148 dated 13.10.2023). The normative basis for interpreting and applying certain articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine is the legislation in the field of occupational safety and health of employees. In this regard, the author studies the possible impact of the new concept of «employee safety and health at work» on the content of the legal features of criminal offenses provided for by Articles 271 and 272 of the Criminal Code of Ukraine, in particular, the main and additional immediate objects and the victim. Taking into account the provisions of current national and international legislation and the proposals of the Ukrainian legislator, draft law No. 10147 analyzes the concepts of «employee», «employee safety», «employee health». The author examines the some norms of labor, civil, and tax legislation of Ukraine. The main attention is paid to the definition of the term "employee" in the context of its meaning for the interpretation of the characteristics of the victim in articles 271 and 272 of the Criminal Code of Ukraine. The main advantages and disadvantages of this definition in draft law No. 10147 are defined. Such defects can cause the fragmentation of the criminal law settlement of cases of violation by the employer of the requirements of the legislation on the safety and health of employees at work. The prospect of further research of the problem and analysis of the legislator's proposals in drafts law No. 10147 and No. 10148 is considered to be the study of the concept of «employer» in the context of the subject of criminal offenses against the safety and health of the employee at work.

Key words: labor protection legislation; safety and health of workers at work; employee; criminal offense against labor safety; crime victim; interpretation of criminal law.